



Wilma van Esch

Een beetje leerkracht ziet het direct als zijn nieuwe groep binnenkomt. Er zijn kinderen die opvallen, door hun uiterlijk, door hun gedrag. Er zijn kinderen die 'er wat buiten vallen'. Pesten is van alle tijden, en niet alleen bij kinderen. Ook in schoolteams merk ik wel eens hoe collega's genegeerd of schampertjes uitgelachen worden als ze iets zeggen in de vergadering. Pijnlijk. Eerlijk gezegd geloof ik niet in protocollen of pestprojecten om dit te verhelpen. Sterker nog: soms lijkt het pesten grotere proporties aan te nemen als je eraan gaat werken. Dus zowel negeren met behulp van een pestprotocol als uitvergroten middels een project werkt volgens mij niet. Maar wat

# Pesten

## Een ErvaringsGerichte aanpak

Onlangs was ik op bezoek in een groep 7. De leerkracht vertelde me trots hoe het werkte in zijn klas. "Pesten, daar doen we hier niet meer aan", zei hij triomfantelijk. "Kijk maar!" Achter in de klas hing keurig ingelijst een pestprotocol, ondertekend door alle leerlingen en ouders van de klas. We hebben een project gehad met kinderen én hun ouders en iedereen heeft zijn naam eronder gezet. Dus zodra ik als leerkracht iets bespeur, zeg ik: "Stop, weet je nog dat je een handtekening hebt gezet?" Trots keek hij me aan. En ik kon alleen maar denken: "Help! Denk je nou werkelijk dat dit kinderen verder helpt?"

### Neem jezelf onder de loep

Een van de belangrijkste factoren in de klas, is de leerkracht. Die straalt iets uit, ook al bedoelt hij of zij dat niet zo bewust. Er zijn leerkrachten die roepen dat ze om alle kinderen evenveel geven. Daar heb ik persoonlijk altijd mijn twijfels bij. Ik denk dat iedere leerkracht zijn persoonlijke voorkeuren heeft. Voor kinderen, maar ook voor ouders. Ik vind dat het ieders inspanningsverplichting is, om het mooie van alle kinderen te leren zien in de loop van het schooljaar en dat uit te stralen naar de rest van de groep. Tijdens teamtrainingen, die ik vanuit het expertisecentrum EvaringGericht Onderwijs verzorg, gaan leerkrachten op zoek naar hun eigen gevoeligheden. Het is heel waardevol je daarvan bewust te zijn. Ze vragen zichzelf dan af wat een bepaald gedrag bij hen oproept. Wat irriteert me mateloos en waar kan ik smakelijk om lachen? Dat verschilt enorm per persoon. Wanneer ik beluister hoe de leerkrachten over

eenzelfde kind praten, hoor ik wel eens een heel ander verhaal. Dan valt ook op dat een kind het bij de ene leerkracht fantastisch kan maken en het jaar erop terugvalt in negatief gedrag. Dat eigen oordelen en waarnemingen van leerkrachten vaak meer zeggen van henzelf, dan van de kinderen.

De jongens van groep 6 gaan na school snel naar huis om hun fietsen te halen en dan te gaan crossen op het veldje achter school. Soms gaat dat er hard aan toe; het recht van de sterkste. Roel is nieuw en moet zijn plekje nog veroveren. De andere jongens gaan op zoek naar zijn grenzen. Het mondt uit in uitdagen en dreigen. Roel waarschuwt: "Pas op, als je mij schopt, schop ik harder terug." Prompt krijgt hij een schop en harder schopt hij terug. De dreiging is weer even verbaal. Elmer wil een blikje tegen Roel gooien. Roel reageert weer: "Als je gooit, pak ik een stokje en gooi met poep!" Natuurlijk gooit Elmer. Roel pakt met een stokje een hondendrol op en gooit het tegen Elmer's jas. Elmer loopt huilend richting huis. De groep verdeelt zich. Er zijn jongens die lachen en vragen aan Roel of hij door wil crossen. Er zijn jongens die

verontwaardigd van het veldje weglopen. De volgende dag in de klas is het niet over. De leerkracht heeft ook van ouders gehoord dat er iets aan de hand is geweest op het veldje. Ze luistert en geeft aan wat zij niet vindt kunnen. De kinderen moeten naar elkaar uitspreken dat ze spijt hebben. Roel luistert en zegt dan: “Dat kun jij vinden, maar als ik nu niet laat merken dat ik het écht harder terugdoe, dan houden ze nooit op. En die poep, tja, dat is wel heel vies, maar ik had toch gewaarschuwd. Dus, nee, ik heb geen spijt. Ik kon niet anders”.

Soms doen kinderen het anders dan leerkrachten voor ogen hebben. Soms spelen zich processen af, waar je als leerkracht geen grip op hebt. Blijven luisteren, aangeven wat je wel en niet vindt kunnen maar ook aanvaarden dat het soms anders loopt dan jij zou willen, blijft steeds wezenlijk.

### **Neem het kind onder de loep**

Saskia, leerkracht van groep 2, heeft het helemaal gehad met Joep. Joep heeft het moeilijk op school, verzandt voortdurend in conflicten en agressief gedrag. Als er iets gebeurt in de groep, kun je er donder op zeggen, dat Joep erbij is. Joep kan slecht verwoorden wat er is en wat zijn aandeel is en Saskia voelt haar weerstand groeien. Ze roept de hulp in van de interne begeleider. Tijdens de gymles komt hij filmen. En natuurlijk is het op een gegeven moment raak. Joep en Kees



vechten om een bal en willen de bal allebei niet afgeven. Kees pakt Joep hardhandig aan, Joep klauwt in zijn gezicht. Kees rent naar Saskia om hulp. Joep gooit de bal weg en kruipt onder een gymrek. Na schooltijd bekijken de intern begeleider en Saskia samen het fragment. Saskia beschrijft wat ze ziet. Eerst loopt Joep een beetje rond, bouwt wat, slentert wat. Dan vindt hij een bal. Kees komt erbij en reikt naar de bal. Getouwtrek om de bal. En dan het eerdergenoemde tafereel. “Dit bedoel ik precies”, verzucht de leerkracht. “Hij voelt al dat het mis is, gaat niet voor niets onder het gymrek zitten. Hij kan gewoon niet samenspielen. En er komt geen zinnig woord uit, nadien...” De interne begeleider laat het fragment

nogmaals zien en beschrijft wat er volgens hem gebeurt. Je ziet Joep spelen, Kees is met de bal bezig. Kees klimt met de bal op het wandrek en laat hem door een gat vallen. Joep ziet de bal liggen, maar ziet niet dat die van Kees komt. Hij pakt de bal en gaat spelen. Kees is inmiddels door het gat gekropen en ziet Joep er met zijn bal vandoor gaan. Vervolgens pakt Kees Joep, die nietsvermoedend aan het spelen is. Enzovoorts.

Dit fragment is cruciaal geweest in de begeleiding van Saskia. Door te reconstrueren wat er werkelijk gebeurd is, kreeg ze veel meer begrip en inzicht in Joeps gedrag. Zag ze hoe situaties op hem overkwamen en





hoe zijn reacties waren. Uitgangspunt van het E.G.O. concept is: een kind doet het altijd zo goed mogelijk, anders deed hij het wel anders. Een kind in het nauw maakt soms rare bewegingen. Door goed te luisteren en kijken naar wat er echt gebeurt, krijg je meer inzicht in kinderen. Je kunt zedan echt helpen of voor zijn op het moment dat het lastig wordt.

### **Ervaringsreconstructies maken**

Door regelmatig met collega's ervaringsreconstructies te maken, krijg je meer inzicht in het gedrag en denken van de kinderen in je klas. Je verzamelt zoveel mogelijk feitelijke gegevens en observaties. Samen verhelder je wat je allemaal weet van een kind. (Overzicht). Daarna probeer je jezelf te verplaatsen in het kind. Wat zou hij denken, voelen, aan ons vragen? (Inzicht). Door dit met een team te doen krijg je veel verschillende invalshoeken, die je misschien op een spoor zetten waar je eerder niet op zou komen. Vervolgens ga je met elkaar mogelijke interventies bedenken. (Uitzicht). De begeleider van het kind kiest daar uit wat hem of haar van belang lijkt. Meer lezen over ervaringsreconstructies: ErvaringsGericht werken, van oriëntatie tot implementatie. M. v. Herpen, Garant 2005.


### **Je klas onder de loep**

Wanneer het klimaat en de sfeer in de klas goed zijn, krijgt pesten minder kans. Een goede sfeer en relatie met alle kinderen mag de grootste investering zijn. Sommige scholen kiezen ervoor aan het begin van het schooljaar op kamp te gaan. Dit is een fantastische investering voor je groep, een investering voor de rest van het schooljaar. Spannend en intensief, maar zeer verrijkend, voor leerkracht, maar ook voor kinderen. Naast wie slaap je? Durf je 's nachts te slapen? Word je chagrijnig als je moe bent? Processen dienen zich de hele dag aan en daar kan een leerkracht veel informatie uit halen. Hij kan laten merken wat hij belangrijk vindt en ondersteunen waar kinderen hem nodig hebben. Als je niet op kamp gaat aan het begin van het schooljaar is het nog fijn aandacht te besteden aan de groepsvorming. Door bijvoorbeeld samen de klas in te richten, thuis te raken, spelletjes te doen, tijd te nemen om fruit te eten en met een voorleesverhaal een fijne toon te zetten.

Door ruimte te bieden aan de 100 talen van kinderen, laat je hen ontdekken op welke manier ze zich goed of niet zo goed kunnen uiten. Het is goed voor kinderen om hun talenten te ontdekken en die







te benutten. Als leerkracht kun je kinderen stimuleren hulp bij elkaar te zoeken en te zien waar zij een ander voor nodig kunnen hebben. Helaas gebeurt dat in veel klassen alleen op cognitief gebied. De betere helpt de zwakkere. Als dat het enige is, creëer je ongelijkheid. Er is er altijd één de beste, de grappigste, de snelste, de mooiste. Dat zijn de wetten van de natuur.

Het proces in de klas is als een rollende bal. Wanneer ongelijkheid uitvergroot wordt, rolt de bal niet meer lekker. Je zult voortdurend met elkaar moeten kijken hoe je de bal rollend kunt houden. En dat betekent soms pas op de plaats. Wat gebeurt hier? Wie maakt het niet goed op dit moment? Wat kunnen we doen om te zorgen dat iedereen zich weer lekker voelt in het proces? Dan kun je het proces bijstellen, bijsturen of een hele andere kant opsturen.

Naast wie je zit en met wie je samenwerkt is erg belangrijk, ook voor kinderen. Er zijn veel goede materialen op de markt betreffende coöperatieve werkvormen en spelen. Door deze afwisseling in te zetten, maak je kinderen flexibeler en leer je hen met veel verschillende kinderen te werken en te spelen. Evaluatieve kringgesprekken werken vormend. Praten met kinderen

over wat hen raakt, met wie ze heel goed kunnen werken en waarom en waar het wat lastiger gaat is soms ingewikkeld, maar werkt wel. Sommige kinderen ontdekken dat ze veel liever alleen werken. Bij sommige kinderen is het heel gezellig maar niet productief. En bij andere kinderen schiet de taakverdeling helemaal scheef. Door regelmatig te wisselen van groepje, kom je ook bij kinderen waar je het helemaal niet mee kunt vinden. En toch is het goed dat af en toe te forceren. Je hoeft geen vrienden te zijn, maar je hebt wel met elkaar te maken. Hoe stem je dat zo goed mogelijk af?

Als leerkracht is het goed te weten wat er leeft in je klas, maar ook buiten je klas. Natuurlijk heb je met keuzes van kinderen en ouders lang niet altijd iets te maken, maar je kunt het signaleren en er alert op zijn.

*Jaren geleden werd het hele VMBO ontruimd vanwege een bommelding. Door de intercom ontvingen we instructies: "Blijf rustig, blijf met de groep bij elkaar. Wandel naar het plein en wacht daar af wat je moet doen". Natuurlijk bleef de groep niet rustig, een aantal meiden gilte het uit. Maar we bleven bij elkaar en wandelden naar buiten. Ik hoorde van mijn collega's dat er een telefonische melding was binnengekomen van het ARC. Overall was politie, het hele gebouw werd*

*doorzocht en er werd niets gevonden. Even later mochten we de lokalen weer in. Van werken kwam niet veel, van praten wel. Een bijzonder moment met bijzondere gesprekken. Een week later werd het team geïnformeerd door de politie en directie. Het ARC was getraceerd. ARC bleek te staan voor Anti Robbie Comité. Robbie, een verlegen brugklasser, hoorde er niet bij, werd stelselmatig gepest. Het groepje wat hem pestte had het ARC opgericht en lieten Robbie via MSN, email, briefjes merken wat ze van hem vonden. Robbie kreeg een opdracht om het ongedaan te maken. Als hij een bommelding durfde te doen, zou hij voortaan bij het ARC horen. En dat deed hij.*

Er gebeurt veel in een klas, maar ook veel daarbuiten. MSN, email, feestjes, waarop dingen gebeuren waar noch ouders noch de leerkracht weet van hebben. Investeren in de relatie met de kinderen in de klas, maar ook met hun ouders werkt. In dergelijke processen zijn leerkrachten en ouders elkaars partners. Door samen te bespreken wat zichtbaar is en te bekijken hoe je daar mee om kunt gaan, bereik je veel meer. Je hoort dan ook veel meer over wat er speelt bij kinderen.

Omgaan met conflicten: Niet naar bed voor het uitgesproken is... Mijn oma gaf ons kleinkinderen altijd deze raad: denk eraan, praat het uit voor je gaat slapen! En daarin geef

ik haar volmondig gelijk. Wanneer kinderen een conflict hebben, zullen ze daar samen uit moeten komen en dat is soms heel lastig. Als kinderen beiden hun verhaal doen, ligt de bal vaak bij de toehoorder. Het lijkt alsof de leerkracht dan een keuze moet maken, iets oplossen. Maar daarmee leer je het kinderen niet om het zelf te doen. Als twee kinderen ruzie hebben, kun je ze ver uit elkaar zetten, maar het conflict is daarmee niet uit de lucht. Ze zullen het moeten klaren, met elkaar.

Thuis zijn mijn twee kinderen zijn aardig aan elkaar gewaagd. Het gaat er soms hard aan toe. Op dat moment is mijn maatregel “samen op de bank en er pas af komen als je het met elkaar eens bent”. Dat is lastig, dat heeft hen vaak nog bozer gemaakt. Maar het werkt wel. Het probleem is van hen, niet van mij. De oplossing mogen ze zelf zoeken. Het is altijd ongelijkwaardig. De één wil water bij de wijn doen, de ander volhardt. De één wil gaan spelen, de ander is nog boos. De één wil praten, de ander niet. Maar ze komen eruit. En zo niet, dan schuif ik aan en luister.

*Arend en Mahmut (beiden 9 jaar) spelen graag met elkaar, maar zijn ook allebei behoorlijk temperamentvol. Tijdens het spelen, ben ik altijd in de buurt, de vlam kan ineens in de pan slaan. Vandaag gaat het goed; bouwen, computeren, vliegtuigjes vouwen, stoeien op*

*de mat. En dan wordt het erg ruw. Ik hoor hen beiden roepen: Stoppen nu! Kappen. Dat is ook de afspraak. Je geeft zelf aan wanneer het genoeg is. Maar beiden zijn al over de grens, ze zijn niet meer te stoppen. Snel loop ik erheen, maar ik ben te laat. Arend geeft nog een flinke knal na en loopt dan hard schreeuwend weg. “Ik speel nooit meer met jou!” En daar ligt mijn grens: “Weglopen gebeurt hier niet. Kom terug, Arend. Je hoeft geen vriendjes te zijn, maar je gaat wel samen kijken hoe je deze fijne middag ook weer fijn kunt afronden”. Daar hebben ze allebei geen zin in. Dus verwoord ik maar wat ik gezien heb. Ze staan er allebei verwilderd bij te kijken, onthand. Ze zeggen allebei dat de ander niet stopte, toen zij het vroegen. “Wat nu?”, vraag ik hen: “waar kunnen jullie de laatste vijf minuten nog mee spelen, zodat de middag net zo fijn eindigt als hij begonnen is?” Twee blikken richting computer, even nog samen in de virtuele wereld. Na vijf minuten lopen ze samen kletsend de deur uit alsof er niets gebeurd is.*

### **Tot slot**

Pesten is van alle tijden en hoe goed de sfeer in je klas ook is, er zal altijd een moment komen waarop het voor sommige kinderen lastiger is. Daar moet je iets mee. Dat is je taak als leerkracht. Wanneer je de problemen vanuit aanvaarding, echtheid en empathie benadert en kinderen te allen tijde serieus neemt, kom je een heel eind. Als je er echt niet uit komt, zijn

er veel deskundige instanties en weerbaarheidstrainingen waarmee je kinderen verder op weg kunt helpen.

*We hadden laatst een reünie van mijn eigen 6e klas, na 18 jaar. Stralend middelpunt toen, en nu nog steeds, was Patty. Patty kon niet zo goed leren, maar durfde alles wat ik niet durfde en was heel stoer en sportief. Ze is kapster geworden, met een eigen salon. Ze viel direct weer op door haar kleurrijke dreadlocks. Ook Marijke kwam binnen, ik moest even nadenken wie zij ook alweer was. Ze was altijd wat onopvallend. Met flinke pas kwam ze aanlopen, gaf Patty een flinke ruk aan haar dreadlocks en zei venijnig: “Zo, die had je nog tegood!”*

Pesten kan veel schade aanrichten bij kinderen en bij volwassenen. Daarom is het zo plezierig dat wij in een beroepsgroep zitten waar je er iets aan kunt doen.

Een betere wereld begint bij de leerkracht, toch?

### **Wilma van Esch**

Expertisecentrum ErvaringsGericht  
Onderwijs Nederland  
w.vanesch@fontys.nl  
www.ervaringsgerichtonderwijs.nl